

GAN
ALEF
BET
GIMMEL
DALET
HEE
WAN

Wij en de wereld

Mits-wat? Mitswot! Deel 3: Wij en de wereld (groep 7 en 8)

Met dank aan Leila Notoadikusumo van de joodse basisschool Rosj Pina voor feedback en ideeën.

Dit werkboekje is onderdeel van het landelijke JELED leerplan voor joodse les aan kinderen.

Meer informatie: www.jeled.net of henny@nik.nl

J.E.L.E.D. Jewish European Learning Experience Dot.net

OPDRACHT 1 De gulle boom

- » Lees samen 'De gulle boom' van Shel Silverstein (naar de vertaling van Arthur Japin). Bespreek daarna samen de vragen.

Spelen	Er was eens een boom en hij hield van een kleine jongen. Elke dag kwam de kleine jongen langs om met de boom te spelen. Hij raapte de blaadjes op die van de boom vielen en gooide ze in de lucht. Hij klom in zijn stam, slingerde aan zijn takken en at van zijn appels. Hij speelde verstoppertje tussen zijn bladeren en sliep in zijn schaduw. De jongen hield heel veel van de boom, en de boom was gelukkig.
Alleen	De jongen werd ouder en de boom was vaak alleen. Toen de jongen eindelijk langs kwam, was de boom blij. 'Kom je met me spelen?', vroeg de boom. 'Ik ben te oud om met bomen te spelen. Ik wil plezier maken met mijn vrienden, en heb te weinig zakgeld. Kun jij me wat geld geven?' 'Ik heb geen geld', zei de boom. Maar je mag mijn appels plukken, die kun je verkopen.' De jongen plukte alle appels en nam ze mee. En de boom was gelukkig.
Meisje	Pas jaren later kwam de jongen weer terug. 'Kom je met me spelen', vroeg de boom blij. 'Ik heb geen zin om te spelen', antwoordde de jongen. 'Ik ben verliefd op een meisje en ik zoek een rustig plekje om met zijn tweeën te zijn'. 'Kom dan hier zitten', zei de boom. 'Ik kan je schaduw geven. En je mag mijn schors gebruiken om een liefdesbrief te schrijven'. De jongen ging zijn vriendinnetje halen. Ze zaten samen in de schaduw van de boom en hij kerfde een hartje met hun namen in de schors. En de boom was gelukkig.
Huis	Veel later kwam de jongen weer. 'Wat fijn dat je er bent, kom je met me spelen?' vroeg de boom blij. 'Ik heb geen tijd om te spelen', antwoordde de jongen. 'Ik moet nu werken voor mijn vrouw en kinderen, we hebben een huis nodig. Heb je geen huis voor me?' 'Je mag mijn takken afzagen', zei de boom. 'Dan kun je daarmee een huis bouwen'. De jongen zaagde alle takken van de boom en droeg ze weg. En de boom was gelukkig.
Boot	Het duurde heel lang, voordat de jongen weer kwam. 'Kom je met me spelen?', vroeg de boom. 'Ik ben te somber om te spelen', zei de jongen. 'Ik wil gaan varen, kun je me geen boot geven?' 'Hak mijn stam om en maak een boot, dan kun je wegvaren en gelukkig zijn, zei de boom.' Dat deed de jongen. Maar de boom bleef verdrietig.
Oud	Toen de jongen eindelijk weer langs kwam, zei de boom: 'Het spijt me, jongen, ik heb niets meer om je te geven. Alle appels zijn op'. 'Appels? Die kan ik toch niet eten, ik heb geen tanden meer', zei de jongen. 'Ik heb ook geen stam meer om in te klimmen'. 'Stam? Ik ben te stijf om te klimmen' zei de jongen. 'Ik ben een oude man en heb niet zoveel meer nodig. Alleen een rustige plek om even te zitten, want ik ben moe'. 'Nou', zei de boom. 'Voor zitten en uitrusten is een ouwe stronk erg geschikt. Kom jongen, kom zitten en rust'. En dat deed de jongen. En de boom was gelukkig.

- » De gulle boom' is een sprookje dat op verschillende manieren kan worden uitgelegd.

☆ Hoe voel je je na dit verhaal? Verdrietig? Medelijdend? Vrolijk? Boos? Pessimistisch?

☆ Waar kan de gulle boom symbool voor staan? En de jongen?

OPDRACHT 2

- » *Bekijk een van deze twee filmpjes (allebei mag ook) over 'De Gulle Boom'. In dit **Engelse** filmpje vertelt schrijver en tekenaar Shel Silverstein zelf het verhaal:*
http://www.openculture.com/2011/01/shel_silversteins_the_giving_tree_the_movie.html

*Of bekijk dit kortere **Nederlandse** filmpje (met andere tekeningen):*
<http://www.kuleuven.be/thomas/page/de-boom-die-gaf/>

- ☆ Wanneer is de boom gelukkig? Wanneer is de jongen gelukkig?

- ☆ Wat geeft de boom allemaal aan de jongen?

- ☆ Is de jongen egoïstisch, of is het redelijk wat hij van de boom verlangt?

- ☆ Op welke manier(en) had de jongen iets terug kunnen doen voor de boom?

Een wereld zonder bomen is ondenkbaar. Bomen zorgen voor zuurstof, schaduw, vruchten, noten en hout. Bovendien is een boom in alle jaargetijden prachtig om te zien.

OPDRACHT 3 een rondleiding in de Tuin van Eden

» Lees Bereesjiet 2 pasoeck 15 en 16

De Eeuwige God bracht de eerste mensen in de tuin van Eden, om te bewerken en te bewaken.

☆ De Tuin van Eden (het paradijs) staat hier symbool voor de wereld. De eerste mensen staan symbool voor de mensheid als geheel.

In de tekst uit Bereesjiet staat hoe de mensen zich tegenover de schepping moeten gedragen. Welke 2 opdrachten geeft Hakadosj Baroech Hoe ons?

1 _____ 2 _____

» Lees deze midrasj op Bereesjiet 2: 15-16 (een midrasj is een uitleg in de vorm van een verhaal)

Hakadosj Baroech Hoe leidde de eerste mensen rond in de tuin van Eden: Kijk toch eens, hoe prachtig mooi de wereld is! Ik heb dit allemaal voor jullie geschapen. Zorg ervoor dat je de bronnen van de natuur niet uitput, zodat de generaties die na jullie komen er ook gebruik van kunnen maken. Want als je onvoorzichtig omgaat met de wereld, is er niemand die het kan herstellen.'

☆ Wat wil deze midrasj ons leren - wat moeten wij doen of juist niet doen om op een goede manier met de schepping om te gaan?

OPDRACHT 4 Vernietig niet! Verspil niet!

בַּל תִּשְׁחִית Bal Tasjchiet

בַּל תִּשְׁחִית
Vernietig niet! Verspil niet!

Devariem 20: 19

Is een dubbele mitswa:

- 1 **vernietig niet** –
beschadig de natuur niet uit wraak, of zomaar voor de lol.
- 2 **verspil niet** –
Gebruik wat je nodig hebt, maar wees niet verkwistend met natuurlijke bronnen.
Zorg dat er overblijft voor anderen en de generaties die na jou komen.

» Lees Devariem 20 pesoekiem 19-20

<p>19 Als je een stad een langdurig moet belegeren Om die in te nemen door er oorlog tegen te voeren Dan mag je de boomgaarden niet vernietigen je moet er tenslotte zelf ook van eten. En een boom is toch geen mens, geen vijand, waar je tegen vecht?</p> <p>20 Alleen als je zeker weet dat het geen vruchtboom is Dan mag je een boom vernietigen en omhakken om het hout te gebruiken bij de belegering van de stad waartegen je oorlog voert, totdat de stad valt.</p>	<p>כִּי תִצּוֹר אֶל עִיר זְמַיִם רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ לֹא תִשְׁחִית אֶת עֵצָהּ לְנֹדֶחַ עָלָיו גְּרֹזוֹן כִּי מִמּוֹנוֹ תֹאכַל וְאֵתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לִבְנֵי מִצְרַיִם בְּמִצְרַיִם. רַק עֵץ אֲשֶׁר תִּדְעַה כִּי לֹא עֵץ מֵאֲכָל הוּא אֵתוֹ תִּשְׁחִית וְכָרְתָהּ וּבְנֵיתָ מִצּוֹר עַל הָעִיר אֲשֶׁר הִיא עֹשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּהּ.</p>
--	---

☆ Welke bomen mogen **niet** worden omgehakt of afgebrand, al zijn ze van de vijand?

☆ Waarom juist deze soort bomen niet?

☆ Welke bomen mogen tijdens de belegering van een stad **wel** worden omgehakt?

☆ Onder welke voorwaarde?

OPDRACHT 5 Het boomstekje

» Lees dit verhaal uit de tijd van de Talmoed (naar Ta'aniet 23a)

'Zeg meneer, hoeveel jaar moet zo'n boom nou groeien, voordat hij vruchten krijgt?', vroeg een jonge man.

De oude man antwoordde niet meteen. Hij keek naar het stekje in zijn handen. De hele ochtend had hij hard gewerkt om alle stenen uit het veld te halen en ze naar de kant van de weg te slepen. Daarna had hij de grond los gemaakt en water uit de bron in kruiken naar het veld gedragen. De zware kruiken had hij een voor een leeg gegoten, totdat de grond goed vochtig was. Zo kreeg het tere stekje alle kansen om uit te groeien tot een boom van wel tien meter hoog.

De oude man had er bewust voor gekozen om een carob boom te planten. Van alle boomsoorten hield hij het meest van deze. Niet alleen omdat een carob een mooie boom is, met veel bladeren. Maar vooral vanwege de lange zaadpeulen. Als arme mensen te weinig geld hadden om voldoende voedsel te kopen, dan konden ze de zaden van de carob boom eten. Dankzij de hoge voedingswaarde had de carob in tijden van hongersnood al vele mensenlevens gered.

De oude man keek naar de jonge man. 'Een jaar of zeventig', antwoordde hij. 'Maar dan bent u toch allang dood!', riep de jonge man verbaasd. 'Waarom plant u een boom waar u zelf nooit de vruchten van zal plukken?'. 'Dat zal ik je vertellen', zei de oude man. Hij wees naar de bomen om hem heen. 'Als onze voorouders deze bomen niet geplant zouden hebben, zouden wij er nu niet van kunnen genieten. Ik plant deze boom voor de toekomst, zodat ik zeker weet dat mijn kleinkinderen altijd te eten zullen hebben. Net zoals mijn voorouders dat voor mij hebben gedaan'.

☆ Leg uit waarom dit verhaal een voorbeeld is van hoe je de mitswa van bal tasjchiet kunt doen.

» Kies een van deze twee opdrachten:

☆ Maak een werkstuk over de carob boom (googel ook op *Johannesbroodboom*. In het Ivriet heet de boom תרנגול). Kijk bijvoorbeeld op <http://www.food-info.net/nl/index.htm>

Gebruik deze woorden in je werkstuk en zoek een afbeelding van de zaden.

* Middellandse Zee * E 410 * superfood * veganist * cacao * 0,2 gram *

☆ Stel, je mag een boom planten waar de mensen in 2100 van mogen genieten. Welke boomsoort zou jij kiezen? Leg je antwoord uit en voeg een afbeelding van je boom toe.

OPDRACHT 6 – Red het Amazonewoud!

Bal tasjchiet gaat niet over bomen alleen, maar over de zorg voor onze aarde en het milieu als geheel. De mensen van nu hebben de verantwoordelijkheid om er voor te zorgen dat komende generaties kunnen leven in een schone wereld, met voldoende voedsel.

Je hebt vast wel eens gehoord over het Amazonewoud, een enorm oerwoud in Zuid-Amerika. De vele bomen zorgen voor regen ('regenwoud') en houden de opwarming van de aarde tegen. De bomen maken zo'n grote hoeveelheid zuurstof, dat het Amazonewoud ook wel de 'longen van de wereld' wordt genoemd. Door ontbossing is al bijna 20% van de bomen verdwenen.

Ontbossing en vervuiling door houtkap op grote schaal

» Lees de info over het Amazonewoud (bekijk ook een of meer van de reportages)
<http://www.samsam.net/tijdschriften/brazilie-amazonewoud-7-8/>

☆ Doe de quiz over het Amazonewoud. Hoeveel antwoorden heb je goed? _____
<http://www.samsam.net/i-love-de-amazone/>

☆ Bedenk drie ideeën om de aarde 'bewerken en te bewaren' zoals de mitswa van bal tasjchiet dit bedoelt. Schrijf je ideeën in de boom:

OPDRACHT 7 – De wereld beter maken

De mitswa van **bal tasjchiet** geeft de mensheid opdracht om op een verantwoordelijke manier met de schepping om te gaan, zodat toekomstige generaties schone lucht, zuiver drinkwater en voldoende voedsel zullen hebben.

Bal tasjchiet is onderdeel van de mitswa תיקון עולם *tikoen olam*.

Tikoen olam gaat over verantwoordelijkheid voor de schepping als geheel, dus niet alleen de natuur, maar ook de manier waarop we met onze medemensen omgaan. De mensheid heeft als opdracht de schepping te voltooien, ervoor te zorgen dat de wereld wordt zoals Hakadosj Baroech Hoe die heeft bedoeld. Een rechtvaardige wereld zonder oorlog, honger of discriminatie. Tikoen olam betekent: de wereld beter maken. Hieraan kan ieder mens bijdragen.

» Luister naar: *Ani we'ata nesjane et ha olam* door Arik Einstein
<http://shironet.mako.co.il/artist?type=chords&lang=1&prfid=166&wrkid=400>

Tip: kun je niet zo vlug Ivriet lezen? Kijk op bladzijde 8.

<p>Ik en jij zullen de wereld veranderen Ik en jij, dan gaat iedereen vanzelf meedoen Anderen hebben hetzelfde al eerder gezegd Maakt niets uit - Ik en jij, zullen de _____ veranderen.</p>	<p>אָני וְאַתָּה נִשְׁנֶה אֶת הָעוֹלָם אָני וְאַתָּה אִזְּבוֹאוּ כְּבָר כּוֹלָם אָמְרוּ אֶת זֶה קוֹדֵם לְפָנַי לֹא מִשְׁנֶה - אָני וְאַתָּה נִשְׁנֶה אֶת הָעוֹלָם.</p>
<p>Ik en jij, we proberen het vanaf het begin Het zal moeilijk zijn, maar dat is niet erg Anderen hebben _____ al eerder gezegd Dat maakt niets uit. Ik en _____ zullen de wereld veranderen.</p>	<p>אָני וְאַתָּה נִנְסָה מִהַתְחֵלָה יִהְיֶה לָנוּ רַע, אִין דְּבַר זֶה לֹא נוֹרָא אָמְרוּ אֶת זֶה קוֹדֵם לְפָנַי זֶה לֹא מִשְׁנֶה - אָני וְאַתָּה נִשְׁנֶה אֶת הָעוֹלָם.</p>
<p>Ik en jij zullen de wereld _____ Ik en jij, dan gaat _____ meedoen _____ hebben hetzelfde al eerder gezegd Maakt _____ _____ en _____ zullen de wereld veranderen.</p>	<p>אָני וְאַתָּה נִשְׁנֶה אֶת הָעוֹלָם אָני וְאַתָּה אִזְּבוֹאוּ כְּבָר כּוֹלָם אָמְרוּ אֶת זֶה קוֹדֵם לְפָנַי לֹא מִשְׁנֶה - אָני וְאַתָּה נִשְׁנֶה אֶת הָעוֹלָם.</p>

☆ Kijk goed naar de tekst en vul de ontbrekende woorden in.
 Tip: Niet zo goed in Ivriet? Kijk naar de Nederlandse vertaling, de zinnen worden steeds herhaald.

☆ Zoek of maak een passende illustratie bij dit lied en leg je keuze uit.

*OPDRACHT 8 – Wat bedoelt Hillel?

- » In deze 'spreuk' (korte levensles) stelt de joodse geleerde Hillel drie vragen om mensen te laten nadenken hoe ze zich moeten opstellen ten opzichte van zichzelf en hun medemensen.

_____	הוא (הלל) הִזָּה אֹמֵר
_____	אִם אֵין אֲנִי לִי, מִי לִי?
_____	וּכְשֶׁאֲנִי לְעַצְמִי מָה אֲנִי?
_____	וְאִם לֹא עֲכָשׁוּ, אֵימַתִּי?

- ☆ Vertaal deze levensles van Hillel (Pirkee Avot 1:13)
Tip: blz 193 van de Dasberg sidoer
- ☆ Probeer samen de drie vragen van Hillel te beantwoorden.

KLASSENOPDRACHT – Bal tasjchiet en tikoen olam op school

Hoe zouden jullie als klas een bijdrage kunnen leveren aan bal tasjchiet en tikoen olam? Wat kan er beter op school, of in de klas?

Dat hoeven echt geen grote dingen te zijn – afval naar gescheiden containers brengen of gebruikte batterijen inzamelen is een vorm van bal tasjchiet. Zo kunnen de materialen opnieuw worden gebruikt en hoeven ze niet steeds opnieuw te worden gemaakt. En door je klasgenoten iedere morgen te begroeten, draag je bij aan tikoen olam.

- » Bedenk een manier om jullie bijdragen aan de wereld in beeld te brengen. Bijvoorbeeld een boom: op de stam staat wat jullie van plan zijn om als klas te doen. Iedereen die hieraan een bijdrage levert, schrijft dat op een boomblaadje of bloem en plakt dat in de boom.

Ani we atta nesjane et ha olam
Ani we atta az javo'oe kvar koelam
Amroe et ze kodem lefanaj
Lo mesjane
Ani we atta nesjane et ha olam.

Ani we atta nenase meehatchala
Jieje lanoe ra, een davar ze lo nora
Amroe et ze kodem lefanaj
Ze lo mesjane
Ani we atta nesjane et ha olam.

Ani we atta nesjane et ha olam
Ani we atta az javo'oe kvar koelam
Amroe et ze kodem lefanaj
Lo mesjane
Ani we atta nesjane et ha olam.

